

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Muusika õppekava

Brett Hiiob

KULLA VELE' KULLÕLGÕ'

Loovpraktilise lõputöö teoreetiline osa

Juhendaja: Cätlin Mägi, MA, pärimusmuusika puhkpillide lektor

Viljandi 2024

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	3
1. KONTSERDI KONTSEPTSIOON	4
2. KONTSERDI REPERTUAAR	6
2.1 Vellokõsõ noorõkõsõ	7
2.2 Setu kargus	7
2.3 Ümbre tsõõri	8
2.4 Kuulja ikkemine	8
2.5 Peeter Ruusaare polka	9
2.6 Tšastuškad	9
2.7 Vene valss	10
3. ETTEVALMISTUSED KONTSERDIKS	10
KOKKUVÕTE	12
SUMMARY	13
KASUTATUD ALLIKAD	14
LISAD	15
Lisa 1. Meeste peolaul noodistus ja tekst	15
Lisa 2. “Setu kargus” noodistus	16
Lisa 3. “Ümbre tsõõri” noodistus	17
Lisa 4. “Kuulja itk” noodistus	18
Lisa 5. Ruusaare “Polka” noodistus	19
Lisa 6. “Tšastuškad” noodistus	20
Lisa 7. “Vene valss” noodistus	21
Lisa 8. Kontserti plakat Facebookis	22

SISSEJUHATUS

Oma õpingute jooksul Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemias pärimusmuusika erialal olen viiulit õppides mänginud paljude nii Eesti erinevate piirkondade kui ka Euroopa rahvaste muusikat ning tutvunud üpriski eriilmeliste viiulipaladega. Hingelähedaseks on jäänud aga sellegipoolest Eesti kagunurk, kust täiesti eranditult ka minu juured on. Aasta-aastalt tunnen, et kagunuka nii praegused kui ka möödunud tegevused mulle järjest rohkem korda lähevad. Südame vastu ei saa ning seetõttu keskendub ka minu diplomikontsert Setomaal ning Rápina kandis toimunule.

Seto traditsiooniline muusika on täis unikaalseid viise, tantse ja pillilugusid, mida on järjepidevalt põlvest põlve edasi pärandatud, tänaseks päevaks on meieni jõudnud seto rahvamuusikast väga palju erinevaid kihistusi. Hulgaliselt on säilinud väga vanu regivärsilisi laule ja laulumänge ning laulutekste, talletatud ja üleskirjutatud vanemaid seto labaga kandlele mängitud lugusid, on teadmised erinevatest nüüdseks juba käibel kadunud puhkpillidest (pajuviled, karjapasunad), ka vanemad karguse-tüüpi tantsud on hästi kajastatud ning kohati siiani kasutuses. Samuti on täna võimalik leida ohtralt seto lõõtsalugusid ning uuemaid paaristantse, möödunud sajandi keskpaigast mäletavad inimesed veel rahva seas levinud uuemaid rahvalaule (nt trükilaulikutest õpitud) ning vahvaid koosmänge kirmaskitel akordioni ja viuliga. Üks eriti huvitav osa sellest on seto n-õ *vanna-muudu* viiulimäng, mis võiks paigutada aega, mil seto labaga kannelt veel mängiti ja tunti ent lõõtspill oli juba inimeste südameid soojendamas. Seto traditsioonilisel viiulimängustiilil ning mänguvõtetal on ka kontserdil suur fookus.

Vanase Jüri, kui ainus teadaolev salvestatud seto viiuldaja, on tõepoolest eriline. Tema mängustiil ja repertuaar pakuvad suurepäraseid võimalusi improvisatsiooniks ja omapärasteks esitusteks, mis iga kord veidi erinevalt välja kukkuda võivad. Mind kõnetab vanema seto rahvamuusika puhul just see vabadus ning kuidas lugude olemus ja funktsioonid ajalooliselt, ja praegugi, pillimehe isiklikku maitsemeelt ning improvisatsiooni soosivad. Jüri lugusid kuulates ja ise mängides tekib tunne, nagu oleks rännanud tagasi aega, mil viiulikõlad veel Setomaa külades kajasivad.

Loodan, et kontsert pakub kuulajaile rohkelt elamusi ning viib nad sügavale pärimusmuusika maailma.

1. KONTSERDI KONTSEPTSIOON

Suur osa kontserdil kõlavatest lugudest on pärit Setomaalt, sekka mõned nopped Räpina kandist. Mind paelub seto vana viulitraditsioon ning seega kõlab kontserdil mitu lugu Setomaalt Truba külast päritud viiuldaja Vanase Jüri repertuaarist. Vanase Jüri on hetkel ainus teadaolev seto viiuldaja, keda on ka salvestatud ning tema mängustiil on tõesti eripärane. Jüri lugusid mängides püüan edasi anda temale omast vanaaegset tunnetust ning omapäraseid mänguvõtteid ja kaunistusi, lood pakuvad rohkelt võimalusi improvisatsiooniks.

Ka teistes kontserdi lugudes, mida on mängitud mõne muu pilliga, püüan siduda Vanase Jüri järgi õpitud viulikäsitlemist teise pilli, näiteks lõõtsapilli, mängunüanssidega.

Minu jaoks on oluline keskkond ning kontekst, seda püüan publikule edasi anda põimides pillilood fotode ja videotega. Pillilugusid ilmestavad fotod, videod ning helisalvestised on möödunud sajandi Setomaast, enamusest neist 20. sajandi algusest, pildistanud erinevatel välitöödel nt Johannes Pääsuke ja Armas Otto Väisänen. Johannes Pääsukese kinematograafilised ülesvõtted on tohutult väärtuslikult, liikuva pildi pealt tantsusamme vaadata on hoopis teine asi kui tavaliselt fotolt. Samuti on põnev jälgida inimeste igapäevast rõivastust, kehakeelt ning nägusid.

Pillimees on Setomaal alati suures hinnas olnud, temata ei peetud ühtegi korralikku pidu. Ent pillimees oli pillimees vaid õhtuti või mõnel suuremal pühal, igapäevased toimetused olid seotud ikkagi talutöödega või mõne oskustööga. Kontserdi visuaalsed elemendid võiksidki seega toetada kuulajat konteksti loomisel. Piltidelt ja videotelt saab aimu toonasest elukeskkonnast ning kommetest, nii saab muusika tuua publikule lähemale ning kuulaja saab läbi muusika ning visuaali oma mõtetes lennata just sinnasamasse ajahetke, mil parasjagu kõlav pillilugu mängitud on.

Kontserdi teises pooles on väike vahepõige Räpina poole. Nendest lugudest kirjutan pikemalt järgmises peatükis, ent Räpina on ka setode jaoks ühel hetkel oluliseks paigaks saanud, samuti on tegemist naaberpiirkondadega.

Üldisemalt taotlen kontserdi tervikus ehedust, nii palju kui seda ühes lavastatud olukorras edasi anda saab. Mõistetest, mis rahvamuusikaliste teemade puhul segadust tekitavad ning rahvamuusika interpreteerimisest on kirjutanud Taive Särg ning Ants Johanson artiklis “Pärimusmuusika mõiste ja kontseptsiooni kujunemine Eestis” (Särg & Johanson, 2011). Mind on õpingute jooksul see teema palju kõnetanud: millal ja kus esitada/eelistada lugusid võimalikult algupäraselt ning millal ja kus võtta ette suurem arranžeerimine. Tunnen alati rõõmu, kui saan lugu või laulu esitada arranžeerimata, õpin lugu ise niimoodi palju

paremini tundma. Natuke naljakas on küll, et “autentset” või vähemalt püüdlust selles suunas, peab tihti eraldi ära märkima, sest vastasel juhul mõjub see harjumatult või tundub “liiga” lihtsakoeline.

Alates eesti rahvusliku kõrgkultuuri kujunemise algusest 19. sajandi lõpupoolel kuni 1960.– 70. aastateni püsis ettekujutus rahvamuusikast kui kõrgkultuuri madalamast eelastmest. Pidades talupojajühiskonna muistset kunsti küll väärtuslikuks, kuid veidi aegunuks, koguti selle jäädvustusi, et anda eesti heliloojatele inspiratsiooni kultuuri uuendamiseks, s.t rahvuslike kunstmuusikateoste loomiseks. (Särg & Johanson, 2011)

Arvan, et ka oma lõpukontserti võiksin kirjeldada kui “talupojajühiskonna muistset kunsti”, lood on traditsioonilähedase esitusega. Vaid kahes loos, “Kuulja ikkumine” ning Ruusaare järgi õpitud polkas, saaks kasutada sõna arranžeerimise. Samas leiab jällegi, et itku laulmine või mängimine (Setomaal traditsiooniline) on alati ülimalt isiklik ning pole selle tõttu, vähemalt keeletajust lähtuvalt, ei seade ega arranžeerimise. Ruusaare polka on mulle endale aga nii koduseks saanud, et oma käekirja lisandumine on tulnud justkui iseenesest. Muidugi ongi tänapäevane maailma palju suurem ning igasugune muusikaline info lihtsasti kättesaadav, sellised erinevad mõjutused peegelduvad ka minu esituses Pilli-Reinu mängitud polkaloos. Vaatleksin lugu aga ikkagi kui lihtsalt isiklikku mõttekogu ja vaimuvilkatuste lendu, mis ei ole loodud seadmaks sihiks suurt kunstloomingut ning arvan, et Peeter Ruusaar ise kiidaks sellise variandi kui mitte rohkema, siis vähemalt muigega noogutusega, heaks.

Ilmselt ka missioonitundesähvatuses tunnen vajadust tõestada, et tantsimiseks piisab ka lihtsalt ühest viiulist. Sealhulgas on võimalik viiuli järgi tantsida ka vanemaid karguse-tüüpi tantse, mille mängimine tänapäeval on jäänud suures enamuses karmoškade teha. Siin-seal kohtub karguseid mängimas ka muid lõõtsalisi ning kohati isegi väikekannelt ent viiul on nende kõrval varasemalt täpisealt sama oluline olnud. Ei maksa viiulit peljata.

2. KONTSERDI REPERTUAAR

Toon välja kontserdi kava koos “algsete” esitajatega, kelle järgi lood arhiivisalvestiselt õppisin ning viited salvestistele Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivist. Kõikide lugude noodistused on pealkirjastatud ning leitavad Lisades (vt Lisad 1-7).

Tabel 1. Kontserdi kava viidetega		
Loo pealkiri	Esitaja	Viide
Vellokõsõ noorõkõsõ	Eestütleja: Luuga Juhkim, Uusvada meeste koor	RKM, Mgn. II 2418 h < Setu, Võru raj., Uusvada k. - Ingrid Rüütel; Kristi Salve < Jefim Luuga, 79; Jakob Kadak, 77; Ivan Allapuu, 74; Aleksei Leim, 56; Ivan Ladvik, 57 (1973)
Setu* kargus	Vanase Jüri	ERA, Fon. 96 e < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913)
Ümbre tsõõri	Vanase Jüri	ERA, Fon. 96 g < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913)
Kuuljaitk	Kadri Sai, Vanase Jüri	ERA, Fon. 97 c < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913)
Polka	Peeter Ruusaar	ERA, Fon. 26 a < Räpina, Toolamaa v., Võu k. - Armas Otto Väisänen < Peeter Ruusaar, 50 a. (1912)
Tšastuškad	Sõnad Endel Liiskmanni laulikust	Brett Hiiobi erakogu.
Vene valss	Peeter Metsik	RKM, Mgn. II 2000 e < Setu, Võru raj. Meremäe k/n., Vasla k. - Aino Strutzkin < Peeter Metsik, 52 a. (1970)

* Väisänen on kirjutanud oma noodistusse “Setu kargus” u-tähega. Setokesed ise aga kasutavad o-tähte “Seto” ning see on tänapäeval heaks tavaks. Siin töös kasutan konkreetsest arhiivisalvestisest rääkides u-tähe varianti, muidu tantsust või Setomaast rääkides o-tähe varianti.

2.1 Vellokõsõ noorõkõsõ

“Vellokõsõ, noorõkõsõ” on Uusvada küla meeste peolaul, mille õppisin 1973. aasta salvestuse järgi. Eestütleja Luuga Juhkim, killõt ehk kõrgemat saatehäält laulis Kadagu Jakob. Laulu viis on seto leelotraditsiooni vanemast kihistusest ning kasutab seega omapärast pooltoon-poolteisttoon helirida. Samuti on eestütleja Luuga Juhkim tohutult andekas varieerija ning kasutab hulgaliselt seto meestelaulule omaseid kaunistusi – viisi varieerimist, rõhke ning lissilpe. Viimased neist on vigurdava loomuga, andes laulule hoogu ning kompenseerides “tühimikke” tekstis, nt on tavaline lisada sõnade lõppu ks-liidet “*laulu_ks panni_ks vil sõna*” ja kasutada sõnade vahel silpe jo-/ kasõ- “*laulu-jo sõna*”/ *vällä_ks kasõ mi veeri*”. Originaalsalvestisel oli ka veel torrõ ehk alumine saatehäääl.

Õppisin laulu Juhkimit matkides ning püüdsin tema laulustiili endale loomulikuks kohandada. Samuti oli tarvis juhendada järellauljaid ning õpetada killõ-partiid. Selgitasin laulu tähendust ning abistasin hääldustega, liigset lihvimist ei taotlenud, sest seto leelo on alati vähemalt poolspontanne.

2.2 Setu kargus

Vanase Jüri mängitud “Setu kargus” on konkreetse pillimehe mängustiili näitamiseks üks parimaid lugusid. Rohkete variatsioonidega ning improvisatoorse loomuga lugu on suurepärane demonstreerimaks pillimehe ja tantsija(te) suhtlust karguste mängimise ajal. Selle võimaluse ärakasutamiseks kutsusin kargust demonstreerima Triinu-Liis Tarrose, kes on pärit Obinitsa kandist. Üleüldiselt on pillimehe käed karguseid mängides suhteliselt vabad, st lugudel ei ole traditsiooniliselt olnud kindlat vormi ega taktimõõtu, seega võivad fraasid, millel lugu põhineb, siin-seal mõne löögipikkusega erineda.

Väga huvitav on tantsijaga koos karguseid mängida ja katsetada, kuidas tantsus tekkivaid elemente hetkeolukorras pillile seada ning vastupidi, kuidas pillimehe mängustiil ning karakter tantsu mõjutama hakkab ning ideid annab. Karguste puhul on nii tants kui pillilugu improvisatoorsed, tantsus on küll põhisammud alati samad, ent iga inimene tantsib veidike erinevalt, kombineerides omi lemmikuid liikumisi üldise skeemi sisse. Kargust pilliga saates pillimees küll enamjaolt teab, mis viisi, meloodiat või mänguvõtteid ta kasutama hakkab. Ent kuna ükski loo element, kõige peamiselt isegi loo vorm, ei sea kindlaid piiranguid, siis mina vähemalt pole küll elus kunagi kaht täpselt samasugust kargust

mänginud. Seda kõike arvesse võttes soovisingi, et Vanase Jüri “Setu karguse” mängimisel oleks publikul võimalik ka tantsu paremaks mõistmiseks üht head tantsijat näha.

2.3 Ümbre tsõõri

Lisaks Triinu-Liisile tulevad selle loo ajal tantsupõrandale veel Getter Lauk, Hanna Miina Kivisäk ning Hanna-Reet Ruul ning demonstreerivad üht kadrellivarianti, kadrelli kutsutakse Setomaal üldisema nimetusega “Vastatside tants”. Ka Vanase Jüri repertuaaris on üks lugu pealkirjaga “Vastatside tants”, ent tantsuvormiga läks hoopis paremini kokku lugu “Ümbre tsõõri”, seega otsustasin, et mängin viimasena mainitud lugu, kuid tantsijad näitavad ikkagi vastatside tantsu.

Tänapäeval kadrelle Setomaal enam väga ei tantsita. Kadrellide tantsimine üleüldiselt ka mujal Eestis on pigem tahaplaanile jäänud. Üks põhjustest võib olla see, et edukaks kadrellitantsimiseks on vaja mitut inimest, kes tantsu hästi teavad ning on seda varem tantsinud. Liikumistrajektorid on väga kindlad ning kui tantsija kasvõi korraks kõhkleb, läheb terve tants nihu.

Mina olen seda kadrellivarianti uuesti tantsima õppinud Jaan Sarve juhendamisel ning pean tõdema, et kui on hea ning teadlik seltskond, siis on see ka tohutult lõbus. Vanase Jüri mängitud lugude hulgas sellist viisi, nagu Jaan Sarv kasutab, ei ole. Oli oluline teha tantsijatega enne kontserti korralikult proovi. Selleks, et tantsijad tunneksid end enesekindlalt ning mugavalt ning et mina pillimehena oskaksin loo erinevaid motiive kombineerides tantsule hoogu ning selgust anda.

Üks ring tantsu on noodi järgi (vt Lisa 3) kolm läbimängu.

2.4 Kuulja ikkemine

Setosid seob Pihkvamaa elanikega komme mängida viiulil lauluviise, iseäranis itkuviise. Lood “Mõrjsa itk” ning “Kuulja ikkemine” (pealkirjad lähtuvad Väisäneni käsikirjast, eesti keeles võiks märkida nt “Pruudiitk” ning “Kooljaitk” ehk “Surnuitk”) leiab ka Vanase Jüri repertuaarist, tegemist on lauluviiside ning sõnade imiteerimisega.

Itkunumber koosneb kahest osast: alguses mängib video Eesti Rahvusringhäälingu Arhiivist, kus on näha nii Johannes Pääsukese kaadreid Setomaast kui ka seda, kuidas Kati Sai itkeb oma lahkunud sõbrannale (Eesti Rahvusringhäälingu Arhiiv, 1990). Lasen sellel

veidi aega üksinda kõlada ning siis hakkas viiuliga Kati laulu matkima. Kui laul lõppeb, lähen sujuvalt üle Vanase Jüri mängitud “Kuulja ikkemine” variandile.

2.5 Peeter Ruusaare polka

Räpina kandi pulmapillimehel Peeter Ruusaarel (Pilli-Rein) pole küll Setomaaga otseselt suuremat pistmist olnud, ent kuna Toostes tegutsenud setu-koori tegemistest temagi osa võttis ning ka seal viiulil setopäraseid lugusid mängis, tundus ka tema polka sellesse kavassee sobivat. Ruusaare lood on üldiselt lihtsad, ent ta esitab neid täieliku enesekindluse ning veenvusega.

Lisaks viiulile mängis ta ka harmoonikut, ilmselt siis mõnd lõõtspilli, ning oli nõutud pulmapillimees üle terve Tartu ning Vana-Võromaa, tema järele sõideti üle kolmekümne versta. Väidetavalt sai vähemalt tuhandes pulmas tema nobedate näppude järgi tantsu keerutatud. (Wõru Teataja, 1935, lk 3)

Peeter Ruusaare polkalugu on kaasakiskuv ja viiulil mõnus mängida. Lihtsat ning viiulipärast lugu mängides hakkas ka minu mõte kohe siia-sinna lendama ning lõpuks sai tast üks kooliaastaid kokkuvõttev ning infoküllane teemaarendus, kus põimisin Ruusaare mõtete ümber enda omad.

2.6 Tšastuškad

Armastatud ajaviiteks ning tujutõstjaks on olnud ja on ka täna tšastuškade ehk kiirete nelikvärsiliste salvide laulmine. Need lühikesed salmikesed on tihti inimesel endal välja mõeldud või kellegi teise käest kuulnud. Tšastuškade laulmine on selge idapoolsete alade mõju, ent seto rahva temperamendile sobivad need hästi. Inspiratsiooni sain *Youtube*'i videost, kus *Russian Folklore* kanalil mängis mees viiulit ja laulis samal ajal, pärit Tveri piirkonnast (*Russian Folklore*, 2022). Kusjuures viiuli ja laulumeloodia olid kaks täiesti erinevat asja ning ei paistnud üksteisest eriti sõltuvat – tõeline meisterlikkus. Kuna Setomaa kohta sellist traditsiooni pole talletatud, lubasin omale interpreteeringul veidi loomingulisi vabadust, lähtudes sellest, et oma funktsioonilt ning kontekstilt ongi tegu lihtsalt muusikalise lõbustusega.

Kontserdil kõlanud tšastuškad on aga hoopiski nopped minu vanavanaisa Endel Liiskmanni laulikust. Tema küll polnud seto verd, vaid ühe põlise Räpina kihelkonna idaala

suguvõsa võsuke. Salmikesed polnud kirjutatud ilmselt mõeldes tästuškadele ent toona oli kombeks salmikutesse, laulikutesse, kaartidele jms kirjutada lühikesi lööklauseid ja värsiridasid. Mulle tundus, et oma olemuselt sobiksid nii mõnedki eluilu ülistavad ning teravameelsemad neist laulmise tarbeks pruukida. Kuna praegugi toimetan just talukohas, kus ka Endel ning tema vend on elanud, paistis lugulaul eelnevalt kõlanud Räpina kandi polkalooga ilus kummardus oma Räpina kandi juurtele ning esivanematele, vähe sellest, et Peeter Ruusaar ning minu vanavanaisa Endel Liiskmann nii vereliini pidi kui ka hõimlaste kaudu sugulased on.

2.7 Vene valss

Lõõtsapillil mängitud “Vene valssi” salvestati 1970. aastal Peeter Metsikult Vasla külas. Loo pealkirjast ei tasu heituda. Kuigi tegu võib vabalt olla venelaenulise looga, ei ole see Setomaal midagi iseäralist, aastasadu on külge külje kõrval elatud, hoolimata omavahelisest minimaalsest läbikäimisest. Muusika, iseäranis instrumentaalmuusika, ei püsi keelebarjääri või kommete taga, muusikal on kombeks levida ning vormida end kohaliku traditsiooni järgi.

Kui Soome folklorist Armas Otto Väisänen eelmise sajandi alguses Setomaal välitöödel käis, tunnistasid mitmed pillimehed kui ühest suust, et “setu tükk vai vinne tükk, kõik käü ütte” “*setutükk või venetükk, kõik on sama*” (Leisiö, 1992). Valssi on salvestusel mängitud suhteliselt kiires tempos, mis on ka loogiline, sest Setomaal on valsse tantsitud muu Eestiga võrreldes nobedamalt.

Peeter Metsik on osav varieerija ning ka tema saateharmoonia ning -faktuur on isikupärased. Ent kuna viiul on meloodiapill, siis tundus, et loo olemuse edasiandmiseks võiksin jäljendada võimalikult täpselt just viisivariatsioone. Seetõttu märkisin ka noodistusse ainult viisi.

3. ETTEVALMISTUSED KONTSERDIKS

Olen oma kavasse kaasanud ka teisi üliõpilasi. Kontsert algab seto meeste peolauluga, kus antakse mõista, et pidu ja laul on nüüd algamas. Järellauljad selles loos on Henrik Hinrikus, Romet Allingu, Ekke-Kaarel Rand, Kaarel Roopärg.

Kargusetantsu demonstreerib Triinu-Liis Tarros, teiseks tantsuks liituvad temaga veel Getter Lauk, Hanna Miina Kivisäk ja Hanna-Reet Ruul.

Triinu-Liisiga sain eraldi kokku, et kargust harjutada. Soovisin teada, mida tema minult pillimehena ootaks ning milliseid mõtteid ja küsimusi tal endal on tekkinud. See proov oli tegelikult pigem formaalsuse pärast, loo mängimine ja tants on mõlemad improvisatoorse loomuga ning kunagi pole kaht samasugust esitust ent üksteise tunnetamiseks oli kindlasti kasulik “asi” korra omal nahal üle katsetada. Jäime mõlemad prooviga rahule ning tutvustasin talle ka oma kava kontseptsiooni.

Kadrellitantsu tarbeks kutsusin tantsijad kokku, et katsetada, kas Vanase Jüri mängitud “Vastatside tants” sobib sellele kadrellivariandile. Õppisime üheskoos liikumised selgeks ning siis mängisin viuliga tantsijatele lugu. Põhimõtteliselt oli tantsida võimalik, ent tundus, et konkreetne pillilugu ei too tantsu erinevaid osi kenasti välja. Katsetasin sama pillimehe “Ümbre tsõõri” looga ja see sobis kadrellivariandile suurepäraselt. Teiste kaasamisel oli oluline teha korralikult proove, selleks et kõik osapooled end mugavalt ja enesekindalt tunneksid.

Kontserdi muusikalist osa täiustavad asjakohased fotod ning videod pillimeestest, Setomaast ning tantsust. Suurem osa piltidest leidsin ERA-kogudest, kindlat daatumit ma piltide otsimisel ei taotlenud, pigem tegin valiku konkreetse teemaga haakumise osas. Videote puhul kasutasin suuresti ERR Arhiivi võimalusi, videol, kus Kadri Sai itkeb, jätsin peale ka heli, teiste videote puhul mitte.

Et visuaalset materjali kontserdil edastada, otsustasin kaasata ka eraldi visuaalse meediaga tegeleva üliõpilase. Tema aitas mind materjalide kokku seadmisel ning selle sujuvaks muutmisel.

Saali paigutuse osas oli mulle kõige tähtsam, et jääks ka tantsuruumi. Osati selle tõttu, et olen juba kavasse tantsijad sisse arvestanud, ent ka spontaansuse mõttes pidasin oluliseks toolide paigutamisel sellega arvestada. Enamik lugusid, mida kontserdil esitan, on ju alati olnud tantsuks mängimise funktsioonis ning suurim kompliment pillimehele võikski olla see, kui inimesed tulevad tantsima.

Kontserdile kutsusin inimesi isikliku suhtluse kaudu, samuti tegin *Facebooki* ka ürituse, kus kirjeldan lühidalt, mis toimuma hakkab ning kes minuga koos üles astuvad. Üldine info Finale-de kohta läks üles ka TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia ning Viljandi Pärimusmuusika Aida *Facebook*'i lehtede korraldatud ürituse “Finale 2024” alt.

KOKKUVÕTE

Käesolevas töös kirjeldan oma diplomikontserdi kontseptsiooni ning selgitan mängitud lugude tausta ning olemust. Samuti annan ülevaate kontserdiks tehtud ettevalmistustest, proovidest lauljatega ja tantsijatega ning koostööst tehnilise tiimiga helitehnilise ning visuaalide poolest.

Diplomikontserdi repertuaar koosneb Setomaalt ning Räpina kihelkonnast pärit lugudest ja lauludest, pillilood valisin traditsiooniliste viulipalade seast ning õppisin arhiivisalvestiste järgi. Taotlesin kontserdil põhiliselt ehedust, lugusid esitades lähtusin traditsioonilisusest ning tantsumugavusest. Selle kõige juurde mahtus ka tublisti isiklikku mängustiili, kasutasin julgelt mänguvõtteid ja kaunistusi, mis mulle endale viulit mängides mugavad on. Valsilugu oli algselt mängitud lõõtspillil, ent on mängumugavuselt viulile ülihästi istuv, niimoodi lugu ühelt pillilt teisele tõlkides sai lugu väga armsaks. Oma õpingute jooksul olen enda jaoks avastanud ka rahvalaulu põneva maailma ning Setomaale mõeldes, tuleb ikka seto leelo meelde. Kontserdi esimeses loos olid mulle ühe seto meeste peolaulu järellauljateks Viljandis figureerivad härrased Hinrikus, Allingu, Rand, Roopärg. Viulimängu ja laulu ühendamine oli põnev protsess, sain inspiratsiooni *Youtube*'is nähtud Pihkva oblastis filmitud pillimehelt, kes väga oskuslikult laulu ning pillimängu põimis. Ülejäänud lood esitasin viuliga üksinda.

Arvan, et lugude valik ning kontserdi kontseptsioon on omavahel kooskõlas ning et lõpukontsert tuleb täpselt selline, nagu ma ise ka olen: lihtne, ent vigurlik.

SUMMARY

In this work, I describe the concept of my diploma concert and explain the background and essence of the performed songs. Additionally, I provide an overview of the preparations made for the concert, including rehearsals with singers and dancers, as well as collaboration with the technical team regarding sound and visuals.

During my studies at the University of Tartu Viljandi Culture Academy, specializing in traditional music, I've played music from various regions of Estonia and other European nations while learning a diverse range of violin tunes. Despite this broad exposure, my heart remains connected to the southeastern corner of Estonia, where my roots lie. Over the years, I've felt an increasing affinity for the activities and traditions of this region, which is why my diploma concert focuses on Setomaa and the Rāpina area.

I selected instrumental pieces from traditional violin melodies and learned them based on archival recordings. My main goal for the concert was authenticity, and I approached the songs with a focus on tradition and playing for dancing. Within this framework, I also incorporated my personal playing style.

Throughout my studies, I have also discovered the fascinating world of folk songs, and when thinking of Setomaa, the traditional Seto Leelo (Seto traditional polyphonic singing) always comes to mind.

I believe that the selection of songs and the concert concept harmonize perfectly, resulting in a final performance that reflects my own personality.

KASUTATUD ALLIKAD

Ehrmann, R. (toim.). (1935, 11. november). Tuntud Pilli-Rein surnud. *Wõru Teataja*.

<https://dea.digar.ee/?a=d&d=woruteataja19351111.1.3&e=-----193-et-25--1--txt-txIN%25257+ctxTI%7ctxAU%7ctxTA-v%c3%b5ru+teataja+130----1935----->

Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv, EÜS X.

Leisiö, T. (1992). Setumaalta Harjumaalle. Armas Otto Väisänen tutkimusmatka Virossa 1913. Tampereen Yliopisto.

Russian Folklore. (2022, 28. detsember). Russian folk tune "Kalinka" from Khvastovo in the Tver region. Performed by Ivan Gavrilov [Video]. Youtube.

<https://www.youtube.com/watch?v=CwpvwgrhcZw&list=LL&index=8>

Seto laulupärimus (2022). <https://laul.setomaa.ee/>

Särg, T., & Johanson, A. (2011). Pärimusmuusika mõiste ja kontseptsiooni kujunemine Eestis. *Mäetagused*. <https://www.folklore.ee/Tagused/dat/mt049AX000379.htm>

Virtaranta, Pertti. (1999, november 4). Setu rahvas. *Eesti Rahvusringhäälingu Arhiiv*.

<https://arhiiv.err.ee/guid/20160220022101701000300112290E2BA238B440000000792B00000D0F103556>

Fonograafisalvestised Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi kogudest:

ERA, Fon. 96 e < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913)

ERA, Fon. 96 g < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913)

ERA, Fon. 97 c < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913)

ERA, Fon. 26 a < Räpina, Toolamaa v., Võu k. - Armas Otto Väisänen < Peeter Ruusaar, 50 a. (1912)

RKM, Mgn. II 2000 e < Setu, Võru raj. Meremäe k/n., Vasla k. - Aino Strutzkin < Peeter Metsik, 52 a. (1970)

RKM, Mgn. II 2418 h < Setu, Võru raj., Uusvada k. - Ingrid Rüütel; Kristi Salve < Jefim Luuga, 79; Jakob Kadak, 77; Ivan Allapuu, 74; Aleksei Leim, 56; Ivan Ladvik, 57 (1973)

LISAD

Lisa 1. Meeste peolaul noodistus ja tekst

1. VeH'oks, vel-l'o-ga - kõ - sõ võ-he noo-rõks, noo-rõ-jal-lõ - kõ - sõ, või, vel-l'o, ve-jel-l'o - kõ - sõ või-e! noo-rõ, noo - rõ - koo!

Vell'õ_ks, vell'õ-ga-kõsõ' võ-(h)e noorõ_ks, noorõ-jallõ-kõsõ,
 vai vell'õ-, ve-jel-l'õ-kõõ-sõ' vai noorõ-, noo-o-rõkoo,
 meidä_ks, meidä küll meeli- võ(h)e -mar'a-, -ma'ra-küll-kõisi,
 vai meidä, meidä meeli- vai ma'ra-, ma'ragoo
 kui mi_ks, kui mi küll esä- vai -kotost, -kotost tulli,
 vai kui mi, kui mi esä- vai -kotost, -kotost tull',
 vällä_ks kasõ mi veeri vai veli-, velisistä,
 vai vällä, vällä veeri vai veli-, velisist,
 laulu_ks panni_ks vil syna' vai sõgla_ks, sõgla pääle,
 vai laulu panni syna' vai sõgla, sõgla pääl,
 laulu_ks, laulu-panni-viie mi lavva_ks, lavva pääle,
 vai laulu, lauluviie vai lavva, lavva pääl.
 Naksi_ks, naksi kõik laulu mi laulõ_ks-, laulõmahe,
 vai naksi, naksi laulu vai laulõ-, laulõma(ah)
 piisü_ks, piisü kõik illo mi pidä_ks-, pidämähe,
 vai piisü, piisü illo vai pidä-, pidämä(ä)h,
 Laulu_ks, laulu küllõ sõna võti_ks sõgla, sõgla päältä,
 vai laulu, laulusõna vai sõgla, sõgla päält,
 laulu_ks, laulu võti viie küll lavva_ks, lavva päältä,
 vai laulu, laulu (võti) viie vai lavva, lavva päält.

RKM, Mgn II 2418 h < Uusvada k - Ingrid Rüütel ja Kristi Salve < Jefim Luuga, 79, eestütleja; Jakob Kadak, 77, killõ; Ivan Allapuu, 74; Aleksei Leim, 56; Ivan Ladvik, 57 (1973).

Noodistus pärineb veebilehelt "Seto laulupärimus".

Lisa 2. "Setu kargus" noodistus

Seto kargus

Vanase Jüri
Truba küla, Setomaa
Viilul

The musical score for "Seto kargus" is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of five staves of music. The first staff contains measures 1-2 with annotations A1 and A2. The second staff contains measures 3-4 with annotations B1 and A3. The third staff contains measures 5-6 with annotations A4 and A5, featuring triplets. The fourth staff contains measures 7-8 with annotations A6 and A7, also featuring triplets. The fifth staff contains measures 9-10 with annotations A8 and A9. The key signature has one sharp (F#) and the time signature is 2/4.

ERA, Fon. 96 e < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913). Noodistanud Brett Hiiob (2024)

Lisa 3. "Ümbre tsõõri" noodistus

Ümbre tsõõri

Vanase Jüri
Truba küla, Setomaa
Viiul

5

9

13

ERA, Fon. 96 g < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913). Noodistanud Brett Hiiob (2024)

Lisa 4. "Kuulja itk" noodistus

Kuulja ikkemine

Vanase Jüri
Truba küla, Setomaa
Viul

5

8

ERA, Fon. 97 c < Setu, Vilo v., Truba k. - Armas Otto Väisänen < Vanase Juri, 42 a. (1913). Noodistanud Armas Otto Väisänen (1913)

Väisäneni käsikirjalise noodistuse digiteeris Brett Hiob (2024).

Lisa 5. Ruusaare "Polka" noodistus

www.folk.ee/noodikogu

Polka

Peeter Ruusaar
Räpina
viul

A

D G D G

D G D G

B

G C G D G

G C G D G

ERA, Fon. 26 a < Räpina khk, Toolamaa v., Võu k. – Armas Otto Väisänen 1912. a < Peeter Ruusaar, 50 a. Noodistanud Cätlin Mägi (2021)

Lisa 6. "Tšastuškad" noodistus

Tšastuškad

A1

Ke/ va/ de võib möö/ da min/ na sin/ na pa/ ra/ ta ei saa,

3

B1

a/ ga laul mis tuk/sub rin/nas, a/ la/ ti peab kõ/ la/ ma! a/ la/ ti peab kõ/ la/ ma!

6

Viiul

A2

8

B2

Lisa 7. “Vene valss” noodistus

Vene valss

PeeterMetsik
Vasla küla, Setomaa
Löötspill

Lisa 8. Kontserti plakat Facebookis

Kulla vele' kullõlgõ'!
EHK

BRETT HIIOBI
DIPLOMIKONTSERT

20. MAIL KELL 20
PÄRIMUSMUUSIKA AIDAS
VÄIKESES SAALIS

Lisa 9. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Brett Hiiob

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Kulla vele’ kullõlgõ’!”, mille juhendaja on Cätlin Mägi,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Brett Hiiob

13.05.2024